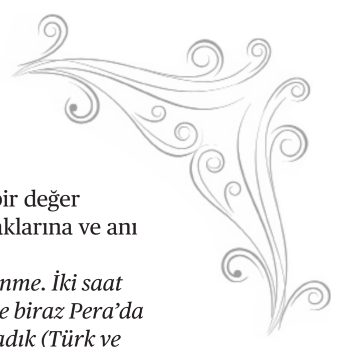


Büyük İngiliz bestecinin Türkiye izlenimleri ilk kez Türkçede

Edward Elgar'ın İstanbul ve İzmir günlükleri

İstanbul'da bir Oxford olduğunu Sir Edward Elgar'dan öğrendim desem, inanır mıydınız? Elgar'ın doğduğu, Worcester şehrine yakın, Lower Broadheath Köyü'ndeki müze evini bundan bir buçuk sene önce ziyaret etmiş ve intibalarımı "Maskenin Arkasındaki Adam: Edward Elgar" başlıklı yazımda, Andante'nin Aralık 2010 sayısında kaleme almıştım. Ancak, o zaman Elgar'la başlayan bu dostluğun, kendi ülkeme dair bana ufak tefek daha çok nükteler öğreteceğinden habersizdim; maskenin arkasındaki o adam meğer daha ne çok gizemi maneviyatında saklıyormuş… Elgar'ın İstanbul günlüğünden bahsediyorum. Evet, Sir Edward Elgar'ın 1905'te İstanbul'a geldiğinde gözlemlerini not aldığı ve Türk müzik tarihinde hiç bilinmeyen, el yazması orijinali Birmingham Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan o çok tarihi, kısa anı defterinden. Ve haliyle, Andante'nin satırlarında sizlerle ilk defa bu defterin içeriğini detaylıca paylaşmanın heyecanını duyuyorum.

Emre Aracı



Elgar, İstanbul'a 25 Eylül 1905'te adım attığı zaman kariyerinin doruk noktasındaydı. 1899'da ***Enigma Varyasyonları***'nın Hans Richter tarafından başarıyla icra edilmesinin ardından tanınmak için verdiği mücadele dolu yıllar sona ermiş, 1904'te Covent Garden'da büyük bir Elgar Festivali düzenlenmiş, aynı yıl Kral VII. Edward onu "Sir" unvanıyla şövalye yapmış ve 1905'te Oxford ve Yale üniversiteleri, besteciye fahri doktora unvanları vermişlerdi. 1905, hem Batı, hem de Doğu'da seyahatlerle yoğun geçen bir yıl oldu Elgar için; zira besteci aynı sene ilk defa Amerika turnesine çıktı ve hemen ardından İstanbul'a geldi. Elgar'ın Amerika seyahati profesyonel bir konser turnesiydi, ama İstanbul seyahati turistik bir geziden öte değildi ve nitekim kimselerin haberi olmadan geldi ve gitti. Ama onun müziğini sevenlerimiz ve bugün icra eden Türkler açısından bir asır sonra bu ziyaretin detaylarını keşfetmek son derece keyifli, sürprizlerle dolu bir hikâyeye dönüşüyor hiç şüphesiz. Zira Elgar bu Akdeniz gezisine de, *Sürpriz* adını taşıyan, İngiliz donanmasının komuta gemisiyle çıkmıştı.

Eşi, İngiltere'nin Akdeniz donanması komutanlığına yeni getirilen Lady Charles Beresford, kocasıyla birlikte yolculuğa çıkarken, sivillerden oluşan bir gezi grubu organize etmeye karar vermiş ve bu gruba Elgar'ı da dâhil ederek, seyahate katılmayı kabul eden Elgar'ın yakın ahbabı Frank Schuster'dan davetini besteciye iletmesini rica etmişti. Elgar önce mazeret beyan ederek daveti geri çevirmişse de, sonradan katılmayı kabul etti ve Schuster ile beraber yola çıkarak, gruba katılmak üzere önce Brindisi'ye, oradan da küçük bir gemiyle Corfu'dan geçerek Patras'a gitti. Donanmanın komutanlık gemisi *HMS Surprise*'a Atina'nın Pire Limanı'nda bindiler.

Grup, ***Nil'de Cinayet*** havasında, Agatha Christie romanlarındaki gibi enteresan bir yazar ve sanatsever topluluğundan oluşuyordu. St. James's Parkı'na bakan Londra'daki o muhteşem evinde şair Siegfried Sassoon'dan Amerikan portre ressamı John Singer Sargent'a kadar pek çok sanatçıyı himayesine alan, Elgar'ın kendisine ***In The South (Alassio)*** uvertürünü ithaf ettiği, müzik aşığı Frank Schuster başlı başına bir karakterdi; sonra erkek takma adıyla, John Oliver Hobbes olarak romanlar yazan ve Elgar'ın kendisine Mrs. Craigie olarak hitap ettiği yazar Pearl Mary Teresa Craigie vardı. Donanmanın diğer gemilerinden *HMS Carnarvon*'ın komutanı Sir George Warrender'ın eşi Lady Maud Warrender Atina'dan yola çıkmadan önce Pire Limanı'ndaki manzarayı anılarında şöyle aktaracaktı: *"Uçuşan duvaklar içerisinde Lady Charlie ve Mrs. Craigie'nin kıyafet konusunda bir hayli göz kamaştırıcı zevkleri vardı. Rıhtıma iner inmez, Yunanlılar açısından o kadar hayret uyandırıyorlardı ki kısa sürede kalabalık bir grup etraflarını sarıyordu; dolayısıyla Frankie Schuster, Bogie Harris ve ben, gemiden başka zaman inmeyi daha az rahatsız edici buluyorduk".* İşte Elgar İstanbul'a böyle bir grupla geldi; ancak İngiliz donanmasının Boğaz'lara girme izni bulunmadığı için Çanak'ta bir Avusturya gemisine binerek yola devam ettiler. 25 Eylül 1905 Pazartesi sabahı Elgar'ın günlüğü şu cümlelerle açılıyordu:

"Muhteşem bir güneş doğuşu ve İstanbul'un minareleri yavaş yavaş sisten çıkmaya başlıyor - harika! harika! Pera'ya çekildik: Büyükelçi'nin yatı grubu karşıladı - inişte müthiş bir karışıklık - 40 tane küçük sandal geminin bir tarafında sadece - uzun bir süre bekledikten sonra uşakları ve Kaptan Bruen'i ve Sir G[eorge]'u gümrük işlerini, vs. halletmeye bırakarak kıyıya çıktık. Frank ve ben tam gidiyorduk ki yolda durdurulduk ve gümrüğe alındık. Pasaportlarımızla ilgili bitmeyen sıkıntılar yaşadık, ama sonunda serbestiz. Pera Palas Oteli'ne doğru yola çıktık [...]".

Elgar da anlaşılan İstanbul'a o devir gelen pek çok ziyaretçi gibi, zamanının en meşhur oteli olan Pera Palas'ı tercih etmişti; umarım Pera Palas'ın tarihçesi güncelleştirilirken bu son derece önemli detay da eklenir. Çocukluğumdan beri insanı kucaklayan zarif ve geniş resepsiyon salonlarıyla, geçmiş devrin sıcak aile hatıralarını hatırlatan ve dolayısıyla benim için her zaman ayrı bir yeri bulunan bu tarihi otel artık bundan böyle İstanbul'da Elgar'ı da anacağım daha da özel bir değer kazandı. Bu düşüncelerle 1905'e, Beyoğlu sokaklarına ve anı defterinin sayfalarına geri dönüyorum:

"Nihayet bavullar da geldi ve banyo ve dinlenme. İki saat uyudum ve sonra öğlen yemeği. Frank ile birlikte biraz Pera'da yürüdük, sonra mektuplar için postanelere uğradık (Türk ve İngiliz): ama hiçbir şey gelmemiş, ancak söylenene göre bazıları [gümrükten] geçmiş! Ne zamana kimbilir? Manzara için daha yukarı kısımlara tırmandık: Günbatımında Boğaz ve İstanbul, insana aklını kaçırtacak kadar güzeldi. Otele geri dönüş - birlikte yedik ve akşam yemeğinden sonra Sir G., Mr. Harris ve E.E. [Edward Elgar] müzikli bir Café'ye gittik. Berbat bir eğlence - bira - 12'de eve dönüş. Donanmaya tekrar katılacağımız İzmir ve oraya gemiyle ulaşım konusunda bilgi edinmek çok güç. Köpekler gün boyu kaldırımların ortasında yatıyorlar (o da kaldırım varsa tabii) ve kimse onların rahatını bozmuyor. İnsanların yürüdüğü yerlerde sıklıkla bir köpek ortada yatıyor ve herkes yürürken yanından geçip gidiyor. Ama akşam 10'da tam Café'den çıkmıştık ki [sokağa] çöpler atılmış ve hepsi canlanmıştı [...]".

26 Eylül, Elgar'ın eski İstanbul'da turist olarak gezdiği ilk gündür. O da şehre gelen her yabancı turist gibi önce Aya Sofya'ya gider ama gördüğü manzara karşısında pek etkilenmez. Ardından, Kapalıçarşı ve Yedikule'ye giderler. Hava ise günlük güneşliktir:

"Baş ağrısı yok, 8.30'da kalktım. Harika bir hava. Takdir-i ilâhi Müslümanlara Hıristiyanlardan daha merhametli! Aya Sofya'ya gittik - çok büyük ve görkemli ama hiç etkileyici değil ve [mimari açıdan] çirkin. Hanımlar demirle çevrili bulunan bir kısma kadar alındılar bugün, özel dini bir günmüş. Eğer kilise olmuş olsaydı, sunak kısmına denk düşecek olan bölgede, temiz beyazlar içinde bir kadın, mor giyinmiş bir başka kadın, pembe giyimli bir çocuk vardı; renklerin etkisi çok güzeldi [...] Sonra Kapalıçarşı'ya gittik. Orada öğlen yemeği yedik. Berbattı - sonra tekrar çarşıya ve eski surların etrafında dolaşmaya. Lady M. ve Frank birkaç mil sonra kaldılar, ama Mrs. Craigie ve ben devam ettik ve Sir G. ve Mr. Harris de takip ettiler. İnanılmaz devasa boyuttalar. Bir kuleye çıktık ve buradaki zindanları ve kuyuyu gördük. Surların önünden geçen yol korkunç kötü durumda. Mezarlıklar; Yunan, Ermeni ve Türk - İstanbul'a şehir kapılarından birinden girdik ve bir Türk mahallesinden geçtik: 100.000'lerce insan bayram olduğu için dışarılarda, minareler aydınlanmış - pek çok papaz kavga çıkabileceği endişesiyle dışarıda ve gizli polis, (Elçilik) tercümanının söylediğine göre. Hep birlikte yemek ve erkenden yatağa".

"Minareden gerçek ezan sesini duydum"

27 Eylül Çarşamba, Elgar'ı Topkapı Sarayı'nı özel izinle gezerken buluruz. Ancak İstanbul'un beklenmedik sesleri onu etkilemeye devam etmektedir: *"Gece köpekler korkunç gürültü yaptılar - rüyamda görsem inanmayacağım bir ses - 40.000 köpek gibi - tam pencerenin altındaydılar - bu korkunç gürültü 1.30'da başladı. 8.30'da kalktım. 10'da Saray'a gittik - özel izinle, bir Ataşe'nin (?) aldığı, önemli birisi her kimse - Hazine'den sorumlu Nazır geldi - peş peşe kapılar açıldı, selama duruldu, vs, vs. Hazine pek sıkıcı, sonra kütüphane ve denize bakan iki köşk daha. Sonuncusunda bize ikram yapıldı: Muhteşem bir odada oturduk, pek çok Türk hizmetkâr - bir tanesi rütbeli - bir diğeri önce ortası hafifçe yüksek ayaklı bir tepsi getirdi, üzerinde gül yaprağı reçeli bulunan cam bir kavanoz vardı. Etrafında bardaklar içerisinde buzlu su - eline bir çay kaşığı alıp reçeli yiyorsun ve sonra suyu içiyorsun - bu, ağzın içinde ve boğazdan aşağıya kadar çok güzel bir gül kokusu tadı bırakıyor. Sonra hizmetkârlar sigara getirdiler ve üzerlerinde pirinç kül tablaları bulunan (pek zavallı) masalar yerleştirdiler. Sonra üniformalı bir adam: Göz kamaştırıcı, üzerinde ince işlenmiş bir örtüyle kapalı yuvarlak bir tepsi getirdi, diğer bir adam elinde buhurdanlık gibi bir şeyden sallanan kahve cezvesiyle onu takip ediyordu. Örtü açıldı, kahve fincanları*

ortaya çıktı. Bunu içtik - (büyük bir ciddiyet içerisinde önümüze getirilerek hepimize teker teker ikram edildi) ve davet sona erdi. Ayağa kalktık, pek çok selamlamadan ve tüfekler mermer yere vurulduktan sonra ayrıldık. Bahçeyi geçerek, at arabalarını bulduk - çarşıya gittik, her zamankinden daha cıvıl cıvıldı, birkaç bir şey aldık - pipo ağızlığı ve bir ikona. Kaptan ve Mrs. Bruen ile öğlen yemeği için klübe gittik (otel yakınındaki). Hesabın ödenme tantanası! Hatıra: Kapalıçarşı yakınlarındaki minareden gerçek ezan sesini duydum. Sonra bunu çarşının içinde işittim".

Artık Topkapı Sarayı'na gidip de Elgar'ın burada gül reçeli yiyerek kahve ve sigara içtiğini hatırlamadan çıkabilir miyim bilemiyorum; ama İstanbul'un o egzotik havası hepimizi büyülediği gibi Elgar'ı da anı defterine kaydettiği unsurlardan da görüldüğü gibi son derece etkilemişti. Kulakları duyduğu tınılara hassas bir müzik adamının ezan sesi karşısındaki merak dolu yaklaşımı da onun devamlı surette İstanbul sokaklarında algılarını açık tuttuğunu bizlere gösteriyor.

27 Eylül, Elgar için yoğun bir gün oldu. Topkapı Sarayı'ndaki sabah ziyaretinden sonra Pera Palas'tan ayrılarak, bu defa biraz da Boğaz havası almak için, İngiliz Büyükelçiliği'nin yazlık rezidansının bulunduğu Tarabya'ya gitti. O zamanlar, bugün de olduğu gibi, diplomatik misyonların yazlıkları bu mevkideydi. Elgar Tarabya'ya büyükelçinin kayığı ile gitti. 17 Ekim 1896 tarihli *The Illustrated London News* gazetesinde yayımlanan ve bir önceki sefir Sir Philip Currie'yi Tarabya'daki rezidansından melon şapkasıyla bir "city gentleman"ı havasında kayığı içinde ay-

"Köpekler gün boyu kaldırımların ortasında yatıyorlar (o da kaldırım varsa tabii) ve kimse onların rahatını bozmuyor. İnsanların yürüdüğü yerlerde sıklıkla bir köpek ortada yatıyor ve herkes yürürken yanından geçip gidiyor."



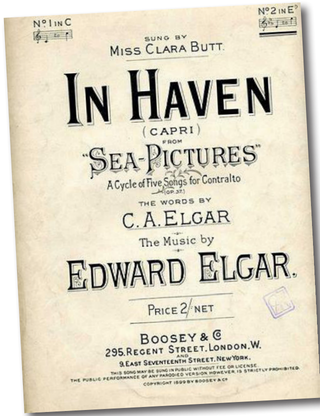
** İngiliz Büyükelçisi Sir Philip Currie, Tarabya'daki rezidansının önünde. The Illustrated London News, 17 Ekim 1896.*

** Edward Elgar, bir zamanlar İngiliz Büyükelçiliği'ne ait olan Trabya'daki yazlık rezidansta, Sea Pictures adlı kendi bestesine piyanoyla eşlik etmişti. Fotoğraf: Abdullah Biraderler.*

rılırken betimleyen bir gravür, sanırım dokuz sene sonra Elgar ve grubunun da Boğaz sefasını şuurumuzda canlandırmamız açısından bize uygun bir tablo çiziyor.

Dahası, Elgar Boğaz'ı "Oxford" olarak tanımlıyor. Enteresan bir şekilde haklı da! Ve bunun sebebi tamamen terminolojik bir unsur: Meşhur üniversite şehrine adını veren Oxford "Oxenaforda"dan geliyor, yani öküzlerin ırmaktan geçtiği bir tür alçak geçit. Boğaziçi de adını - Yunancada "öküz geçidi" anlamına gelen "Bosporos" - mitolojide burayı geçen ve Tanrı Zeus tarafından öküze dönüştürülen İnachus'un kızı İo'dan alıyor. "Ford" "Poros" demek. Dolayısıyla terminolojik olarak "Oxford", "Bosporos", yani öküz geçidi oluyor. Ben de bir daha Oxford'da "punt" gezisi yaparken hatıra defterime *"Boğaz'da dolaştım"* cümlesini yazacağım diye düşünüyor ve Elgar'a bu sentezinden ötürü bir asır sonra teşekkür ederek Pera Palas'tan ayrılış safhasında onun İstanbul notlarına, bıraktığım yerden devam ediyorum:

"Saatlerce bekleme ve tartışma. Sonunda Lady M., Mrs. Craigie ve ben rıhtıma gittik. Orada Büyükelçi'nin kayığı bizi Tarabya'ya götürmek için bekliyordu. Sonunda bütün grup yola çıktık - uşaklar ve bavullar Imogen [yatına] ait başka bir teknede. Bu muhteşem akşamda - güneş ve dalgalar ve gökyüzü - Boğaz'da (Oxford) yukarı seyir - Tarabya'ya kadar - Imogen'e biniyoruz ve çay içiyoruz, sonra Lady M. ve Sir G. ve Mrs. Craigie [yattan] inerek büyükelçiliğe uyumaya - Frank, Mr. Harris ve ben Hotel Angleterre'e. Giyindim ve banyo yaptım ve dinlendim ve Büyükelçi'yle [Sir Nicholas O'Conor] akşam yemeğine. Büyük bir resepsiyon verilecekti, ancak Yunanlı genç bir beyefendinin intihar teşebbüsü yüzünden bundan aceleyle vazgeçildi. Lady M. pek çok şarkı söyledi ve Frank güzel bir şekilde eşlik etti - sonra 'In Haven' ve 'Where corals lie' seslendirildi. Lady M. güzel söyledi ve ben eşlik ettim. Frank ve Mr. Harris ile birlikte bu harika sahilden yürüyerek geri döndük. 12'de yatağa. Pencerenin hemen altında dalgaların çırpıntısı dışında çok sessiz, ama 5.30'da gemilerin yanaşması uyumayı imkânsız kıldı".



Elgar İstanbul'dan ayrılıyor

"In Haven" ve *"Where corals lie"*, Elgar'ın mezzosoprano için bestelediği Op. 37 ***Sea Pictures*** **(*Deniz Manzaraları*)** adlı albümünün ikinci ve dördüncü parçalarıdır. Görüldüğü üzere Elgar Tarabya'da, muhtemelen deniz kıyısında olmanın verdiği ilhamla, programa aldığı ve ne yazık ki 1911 yılında bir yangın sonucu kül olacak olan ahşap İngiliz Büyükelçilik rezidansındaki bu özel konserde iki bestesine kendisi piyanoda eşlik etmiştir. 27 Eylül 1905 akşamı Tarabya sahilinde Boğaz havasını soluyarak tınıları Elgar'ın tuşlarına dokunduğu piyanodan ve Lady Maud'un sesinden yükselen ***Deniz Manzaraları***'nı dinlemeyi o kadar isterdim ki. *"Closely let me hold thy hand / Storms are sweeping sea and land / Love alone will stand (Bırak sıkıca sarılayım eline / Fırtına var karada ve denizde / Aşk kalacak sadece)"* mısralarıyla açılan ve sözlerini evlenmeden önce Capri'ye yaptığı bir seyahatin anısına eşi Caroline Alice Elgar'ın yazdığı *"In Haven" (Barınakta)*, beni bugün İngiltere'de deniz kıyısında bu satırları yazarken yine de Tarabya'ya, geçmişlere götürüyor; karada ve denizde fırtınalar devam ediyor, ama aşk gerçekten de devam ediyor; böyle hikâyeleri gün ışığına çıkartmak, yarınlara gebe hikâyelerimizi başkalarının keşfine saklamak sanatın barınağına taşıyor bütün hülyalı erdem ve hayallerimizi.

Elgar ertesi gün İstanbul'dan ayrılır: *"28 Eylül Perşembe. 8'de kalktım. Gemiler sürekli gelip gidiyor. Harika manzaralar - Karadeniz'e kadar dümdüz bir çizgide. Büyükelçiliğin bahçesine yürüdüm. Burada Sultan'ın [Abdülmecid] araziyi Britanya Hükümetine hediye edişi anısına 1847'de dikilen bir anıt var. Öğlen yemeğine Büyükelçiliğe. Bütün bavullar mavi teknede - pasaportlardan dolayı büyük şaşkınlık içerisinde Büyükelçi'nin kayığı ile ayrıldık. Her şey yolunda gitti [...] Mauritius gemisi Yangtse - çok büyük ve geniş, ama temiz değil. Son bir İstanbul manzarası - muhteşem, erkence yatağa ve iyi bir uyku".*

"Cuma, (29) Denizde, 8'de kalktım, grupta herkes iyi ve neşeli. Sonra hep aynı manzaralar - pembe dağlar, mavi deniz ve küçük gemiler (Bu satırları Midilli açıklarında yazıyorum). Dağlarca tuz (hükümet tekeli) doğu sahillerinde hep aşağı kadar - devasa beyaz tenteler gibi. 10.30'da iyi bir kahvaltı - İzmir'e 2'de vardık. Donanma henüz varmamış. Yangtse ertesi güne kadar yoluna devam etmeyeceği için gemide kaldık. Sonra Carnarvon geldi (Sir G. W.'ın gemisi) ve bize ondan bir tekne ulaştı. Hepimiz C[arnarvon]'a çaya gittik - Sir G. ve Lady M. ve Mr. Harris karaya





** İzmir'deki Kervan Köprüsü'nden Elgar ve beraberindekiler de geçmişlerdi (üstte).*

** 1900 yılı başlarında İzmir Limanı (solda).*

Yaşar Ürük Koleksiyonu

çıktılar ama Frank, Mrs. Craigie ve ben 7'ye kadar Carnarvon'da kaldık. Surprise geldi ve demir attı ve hepimiz ona geçtik, evimize geri dönmüş olmanın kalbimizde şükran dolu sevinciyle, Lady C.'ı enerjik ve misafirperver bulduk. Lady C.'a baston sapı olarak oniks çubuğu verdim. Nihayet mektup aldım - sekiz tane birikmiş ve hepsini bir anda okuyuverdim. 8.30'da yemek yedik. Sir G. ve Harris yemekten sonra geldiler. Carnarvon 10'da Malta'ya hareket etti - Sir G. ve H.'e veda. Erkenden yatağa, ama korkunç bir şekilde sivrisinekler tarafından yendim - ellerim tanınacak ve kullanılacak halde değildi".

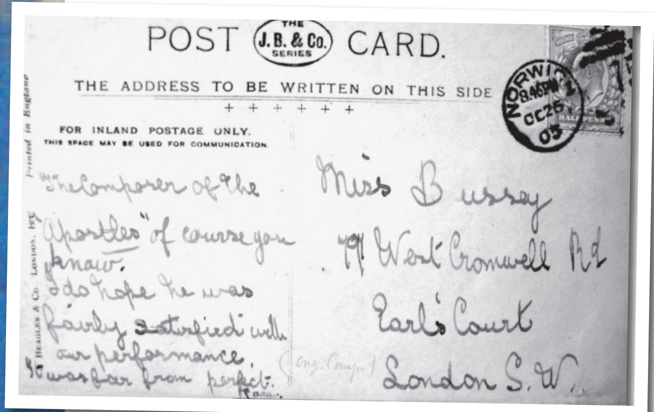
Sivrisineklerin acısına rağmen, gül reçelinin güzel tadı hâlâ ağzında, İzmir'de Elgar kendisini İstanbul'a kıyasla çok daha fazla Şark'ta hissetti; deve kervanları, değişik renkler ve kokular, kırsalda araba gezintileri…

Sivrisineklerin acısına rağmen, gül reçelinin güzel tadı hâlâ ağzında, İzmir'de Elgar kendisini İstanbul'a kıyasla çok daha fazla Şark'ta hissetti; deve kervanları, değişik renkler ve kokular, kırsalda araba gezintileri. E.M. Forster'ın ***A Room With a View (Manzaralı Oda)*** romanında Akdeniz tabiatında faytonla gezen İngiliz grubu bir anda gözümün önüne geldi onun anı notlarını okumaya devam ederken:

"Cumartesi (30) Erken kalktım - harika bir gün. Frank, Lady M. ile kıyıya çıktık, çarşıya gittik, İstanbul'dakinden çok daha güzel bir manzara. Renk cümbüşü ve develer - yüzlerce - çarşının içinde bir merkep tarafından çekiliyordu. Doğu'daki ilk devemin hatırası olarak Lady M. bana gümüş bir deve lambası hediye etti. Öğle yemeği için Surprise'e döndük, Amiral geldi, sıcakta dinlendim ve sonra, Kaptan Bruen dâhil kıyıya: surlara kadar şehrin içinde ilerledik - St. Polycarp'ın mezarı - muazzam bir manzara, gözetleme kulesine kadar olan son kısmı yürüyerek indik ve Kervan Köprüsü'ne geri döndük. Mrs. Craigie ile birlikte gittik: eski su bendlerinin kalıntısı olan harika boğaz geçitler. Son arabadaydık, koşum takımı kırıldı - telle tutturuldu ve sonra, yolun kötü zeminine rağmen, diğerlerini yakalamak için dörtnala gidiş, atlardan biri düştü - takım tekrar kırıldı - bağrışlar ve heyecan. Bütün dar sokaklardan geçerek kıyıya gittik. Bu, benim, Asya'daki ilk tecrübem oldu ve oldukça şaşkına döndüm. Sonu gelmeyen develer manzarayı İstanbul'dakinden daha gerçek kılıyordu, olağanüstü renk ve hareketler, ışık ve gölge oldukça sarhoş ediciydi. Lady M. ve Frank eşsiz reçeller aldılar (vişne ve gül) ve deve çanları, kilimler ve örtüler. Donanma komutanı ile Bulwark'ta akşam yemeği. Bando tekrar çaldı, çok iyiler. Surprise'a geç dönüş ve iyi bir uyku, ama ısırıklarım çok kötü. Bando Serénade lyrique ve Salut d'amour'u çaldı. İzmir - yedi kiliseden biri".

Katolik olan Elgar, İzmir'de kırmızı harfli bir İncil satın almıştı. Sonradan bu nüshayı ***The Kingdom*** oratoryosunu bestelerken kullanacaktı. İzmir aynı zamanda Elgar'a yeni bir bestesinde de ilham kaynağı olacaktı. ***In Smyrna* (*İzmir'de*)** adını verdiği ve solo piyano için yazdığı bu kısa hatıra parçasını şehirden ayrıldıktan az bir süre sonra Elgar denizin ortasında, gemide besteleyecekti. Ancak parçanın tematik tohumları 1 Ekim günü İzmir'de şehrin yüksek tepelerinde bir yerde ziyaret etmiş olduğu bir derviş tekkesinde duyduğu müziğin şuurunda bıraktığı etkisinde saklıydı. Bu eseri ilk defa Gülsin Onay'dan keyifle dinlemiştim, ancak bir gün orkestra aranjmanını İzmir Devlet Senfoni Orkestrası bütün bir Elgar programı içerisinde

* Sara'nın kartpostalındaki Elgar portresi.


POST (THE J.B. & Co. SERIES) CARD.

THE ADDRESS TO BE WRITTEN ON THIS SIDE

FOR INLAND POSTAGE ONLY.
THIS SPACE MAY BE USED FOR COMMUNICATION.

The Composer of the "Apostles" of course you know. I do hope he was fairly satisfied with our performance. It was far from perfect.

Miss Bussey
79 West Cromwell Rd
Earl's Court
London S.W.

* Sara'nın 25 Ekim 1905 tarihinde gönderdiği kartpostalda, Norwich'teki Elgar konserinden bahsedilmiş (üstte).

seslendirse ne kadar yerinde olur diye düşünüyorum. Şimdi o sıcak Pazar sabahında Elgar'ı Mevlevi dervişlerin ayininde, onları ilgiyle gözlemlerken hayal edelim ve iki sene sonra doğacak olan İzmirli bir besteciyi de yazacağı oratoryosunda bu müziğin ne kadar etkileyeceğini hatırlayalım:

"Pazar (1 Ekim) Geç kalktım. Çok ama çok sıcak ve sirokko esiyor - yoğun sıcak ve rüzgârın tuhafça hissedilişi. Frank, ayin için Bulwark'a gitti. Erken öğle yemeği ve sonra (saat 2'de) kıyı ve Mevlevi dervişlerin camiine [tekkesine] gidiş. Grup - Lord ve Lady Ch., Lady Maud, Mrs. Craigie, Frank, Kaptan Bruen, Konsolos, E. E. [Edward Elgar] - iki arabada. Mrs. Craigie [konsolosa] hep Counsel diyor. Polisten özel izinler, sonunda çok dik bir yokuş çıkmamız gerekti. Küçük bir camii. Müthiş bir seremoni ile karşılandık. Beş ya da altı kişinin çaldığı tuhaf ve yer yer oldukça güzel - durmak bilmeyen davullar ve (küçük) ziller çabuk hareketlerle. Dansları o kadar ilginç değil. Öncesinde ve sonrasında geniş bir odada kahve ve sigara ikramı. M. Vicomte ve Vicomtes Isuimieri [?] (Frank'in arkadaşları) akşam yemeğine, burada balayındalar. Lady Maud şarkı söyledi ve ben çaldım. Onbirde yattım".

Aklında hâlâ İzmir vardı

HMS Surprise 3 Ekim Salı sabahı beşte demirlediği İzmir Limanı'ndan sessizce ayrıldı. Bir gün önce, mühürlü bir şişeden olmasına rağmen, kötü su içtiği için Elgar biraz rahatsızlanmış, ama sonra kısa sürede iyileşmişti. Anı defterine ise değişen havayı ve İzmir'den ayrılışla birlikte mevsimin de bitişini not etti: *"Pazar akşamı hava bozar gibi oldu. Pazartesi belirsiz ve Salı berbat. Yazın sonu".* Yolda müthiş bir fırtınaya kapıldılar; herkes deniz tutmasından rahatsızken bir tek Lady Charles piyanonun başında dalgalarla boğuşan gemide Wagner'in *"Valküre'lerin Uçuşu"*nu çalmaktaydı. Sıra, böyle bir ana belki daha da uygun olan, ***Uçan Hollandalı***'ya geldi mi bilinmez. ***Deniz Manzaraları***'nın *"Barınak"*ından ne kadar da farklıdır bu tablo. İşte bir Akdeniz ve Ege gezisi böylece sona erdi. Elgar, İtalya ve Fransa üzerinden 12 Ekim'de Dover'a, oradan da trenle Londra'ya ulaştı. O gece Langham Oteli'nde kaldı. Ama Doğu'yu ve yemeklerini özlemiş olmalıydı ki o tür yemekler bulmak için akşam şehrin East End'ine gitti; ancak kuru sardalyadan başka bir şey bulamadı; o zaman da anı defterine *"bu kasvetli medeniyete geri dönüş"* cümlesini yazdı. Ertesi gün, 13 Ekim'de ise Elgar ***The Apostles*** oratoryosunu idare etmek için Norwich'e hareket etti; ama aklında hâlâ İzmir vardı; nitekim defterine *"Apostles'ın provasında - son duyduğum müzik İzmir'de dervişlerinkiydi!"* notunu düştü.

Bu makale için internetten görsel tararken ebay'de Elgar'ın orijinal sepya fotoğrafına rastladım. Fotoğrafı satın aldım ve postada gelmesini sabırsızlıkla bekledim. Zarfı açtım; gördüm ki bu fotoğraf bir kartpostal olarak postalanmıştı. Üzerindeki VII. Edward pulunun hâlâ net bir şekilde okunur damgasında ise *"Norwich 26 Ekim 1905"* yazılıydı. Kart, Sara adında bir hanımdan Londra'da birisine yazılmıştı. *"Apostles'ın bestecisi, kim olduğunu biliyorsun tabii ki. Umarım ki performansımızdan az da olsa memnun kalmıştır. Mükemmel olmaktan çok uzaktı"* diye yazmıştı Sara ahbabına. O provada, ya orkestrada çalan, ya da koroda söyleyen Sara, o sırada aklında hâlâ İzmir olan Elgar'la o tarihi anı paylaşmıştı ve tesadüfen elime düşen kartıyla da bana bir asır sonra aynı an ve saatin elektriğini iletiyordu.

Elgar'ın bilinmeyen İstanbul ve İzmir ziyaretlerinin bir asır sonra ortaya çıkan bu taptaze hikâyesi umarım sizlere de aynı elektriği verir ve onun ***Salut d'Amour***'unun 1899'da Schott Yayınevi tarafından basılan kapağındaki güllere baktıkça, İstanbul'da ağzında kalan gül tadı gibi, sizin de ruhunuzun derinliklerinde o romantik müziği her dinlediğinizde aynı tad kalır...



Yazarın notu: Elgar'ın günlüğünün orijinal el yazması Birmingham Üniversitesi Kütüphanesi'nde "Special Collections" bölümünde bulunmaktadır. Künye numarası: EE/1/1/3. Kapağında, kurşun kalemle, defterin 17 Eylül 1905'te satın alındığı yer olan "Corfu" yazılıdır. 15 Eylül - 14 Ekim 1905 tarihlerini kapsar. Yer yer mürekkep ve kurşun kalemle yazılmıştır. Jerold Northrop Moore'un Edward Elgar A Creative Life (Oxford University Press, 1984) biyografisinde kısmen yayımlanmıştır. Pauline Collett, An Elgar Travelogue kitabında da (Thames Publishing, 1983) bu geziye yer verir. Bu makalede iki kitaptan da faydalanılmıştır.

Mikrofilm: Primary Source Media 'Twentieth Century Composers Unit 2', reel number 1
http://calmview.bham.ac.uk/record.aspx?src=QuickSearch Catalog **A**

Artık Topkapı Sarayı'na gidip de Elgar'ın burada gül reçeli yiyerek kahve ve sigara içtiğini hatırlamadan çıkabilir miyim bilemiyorum; ama İstanbul'un o egzotik havası hepimizi büyülediği gibi Elgar'ı da anı defterine kaydettiği unsurlardan da görüldüğü gibi son derece etkilemişti.